

Art of Remembrance

KATALOG WYSTAWY

***Art of Remembrance* łączy współczesną twórczość artystyczną z pamięcią o II wojnie światowej, wprowadzając je w bezpośredni dialog. Projekt został pomyślany jako wystawa wędrująca, zakorzeniona w czterech ważnych europejskich miejscach pamięci, i zaprasza artystów do pracy z historią nie jako zamkniętą narracją, lecz jako żywą przestrzenią refleksji, interpretacji i zadawania pytań.**

Wraz z upływem czasu od wydarzeń II wojny światowej coraz pilniejsze staje się pytanie, jak przekazywać ich znaczenie kolejnym pokoleniom. Muzea i miejsca pamięci odgrywają kluczową rolę w zachowaniu wiedzy historycznej, ale muszą również mierzyć się z potrzebą docierania do nowych odbiorców i odnoszenia się do współczesności. *Art of Remembrance* odpowiada na to wyzwanie, tworząc przestrzenie, w których twórczość artystyczna może spotykać się z pamięcią historyczną, otwierając drogę do nowych sposobów odczuwania i rozumienia przeszłości.

Pamięć o II wojnie światowej staje dziś przed przewidywalnymi wyzwaniami, takimi jak odchodzenie świadków historii, na co żadne społeczeństwo nigdy nie jest w pełni przygotowane. Jednocześnie pojawiają się nowe, nieoczekiwane wyzwania, jak rozwój sztucznej inteligencji, zdolnej do generowania „historycznych” obrazów, które nigdy nie istniały. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera twórczość artystów zakorzeniona w materialnej rzeczywistości miejsc historycznych.

Wystawa jest efektem ścisłej współpracy artystów, kuratorów, historyków i instytucji pamięci z różnych krajów Europy. W ramach rezydencji artystycznych realizowanych w Polsce, we Francji, we Włoszech i w Belgii artyści zostali zaproszeni do zanurzenia się w konkretnych kontekstach historycznych, archiwach i krajobrazach pamięci. Ich prace nie ilustrują historii – raczej przekładają jej ślady na współczesny język sztuki, oferując różnorodne, osobiste perspektywy na dziedzictwo wojny. Projekt pozwala współczesnym odbiorcom lepiej zrozumieć, że wojna dotknęła każdego wymiaru życia – prywatnego, społecznego, materialnego i środowiskowego.

Art of Remembrance jest również projektem europejskim w najgłębszym sensie tego słowa. Łącząc różne doświadczenia i historie narodowe, ukazuje zarówno różnorodność, jak i wzajemne powiązania europejskiej przeszłości wojennej. Wystawa nie dąży do stworzenia jednej, wspólnej narracji, lecz do budowania przestrzeni refleksji, w której pamięć może być poddawana pytaniom, konfrontowana i reinterpretowana poprzez sztukę.

Serdecznie dziękujemy artystom, instytucjom partnerskim, członkom jury oraz wszystkim osobom, które przyczyniły się do realizacji tej wystawy. Realizacja tej międzynarodowej współpracy była możliwa dzięki wsparciu Unii Europejskiej w ramach programu Creative Europe.

Zapraszamy do potraktowania prac prezentowanych w tym katalogu z otwartością i ciekawością oraz do tego, by pozwolić sztuce stać się przestrzenią dalszego kształtowania pamięci.

Pamięć poprzez sztukę

Pamięć o II wojnie światowej zajmuje szczególne miejsce w europejskim krajobrazie kulturowym i intelektualnym. To coś więcej niż wydarzenie historyczne – wojna stała się punktem odniesienia, poprzez który wciąż na nowo podejmowane są kwestie przemocy, odpowiedzialności, oporu, traumy i pojednania. Jak od dawna podkreślają historycy i teoretycy, pamięć nie jest stabilnym zbiorem faktów, lecz dynamicznym, zmiennym i często spornym procesem, kształtowanym przez instytucje, narracje, pokolenia i formy kulturowe.

Myśliciele tacy jak Maurice Halbwachs pokazali, że pamięć ma charakter zasadniczo społeczny – powstaje w ramach zbiorowych struktur, a nie w izolacji. Z kolei badacze tacy jak Pierre Nora zwrócili uwagę na proces przekształcania pamięci przeżywanej w lieux de mémoire – miejsca pamięci, w których pamięć ulega utwaleniu właśnie dlatego, że przestaje być przekazywana w sposób naturalny. W kontekście II wojny światowej muzea, miejsca pamięci, archiwa i rytuały upamiętniania stały się kluczowymi strażnikami przekazu historycznego, dbającymi o jego rzetelność i wymiar etyczny.

Jednocześnie badania historyczne – od Marca Blocha po Carla Ginzburga, od mikrohistorii po współczesne studia nad pamięcią – pokazują, że przeszłości nie można sprowadzić do jednej narracji czy perspektywy. Historia jest wielogłosowa, warstwowa i często fragmentaryczna. To właśnie w napięciu między faktami a interpretacją, między obecnością a brakiem sztuka współczesna znajduje przestrzeń do działania.

Sztuka nie konkuruje z historią ani nie próbuje jej zastąpić. Funkcjonuje w innym porządku poznawczym. Tam, gdzie

historiografia dąży do dystansu i metodologicznej precyzji, praktyka artystyczna angażuje emocje, intuicję i operuje wieloznacznością. Sztuka umożliwia to, co Paul Ricoeur określił jako „hermeneutykę pamięci” – sposób rozumienia, który uznaje zarówno konieczność pamiętania, jak i jego nieuchronną niepełność.

W XX i XXI wieku artyści wielokrotnie powracali do doświadczenia wojny jako sposobu mierzenia się ze stratą, milczeniem i granicami reprezentacji. Od powojennej abstrakcji i praktyk konceptualnych po współczesne instalacje i sztukę partycypacyjną – reakcje artystyczne rzadziej skupiają się na przedstawianiu samych wydarzeń, a częściej na ich następstwach: śladach, ruinach, nieobecnościach i przekazywanych wspomnieniach. W tym sensie sztuka staje się przestrzenią, w której przecinają się czas historyczny i doświadczenie współczesne.

To przejście od historii do sztuki współczesnej nie było jednak łatwe. Tematyka pozostaje bolesna, a przełożenie świadectw na formę artystyczną wydawało się długo niemożliwe. Już wkrótce po wojnie pojawiło się pytanie: czy można tworzyć sztukę po Auschwitz? Ta nazwa jest używana tu metaforycznie, jako odniesienie do Zagłady, choć samo miejsce stanowi tylko część tematyki dotyczącej deportacji i eksterminacji. Z czasem pojawiło się kolejne pytanie: czy można tworzyć sztukę z Auschwitz? Debaty wokół wystaw takich jak Mémoire des camps pokazały, jak problematyczne może być wykorzystywanie archiwalnych fotografii obozów we współczesnych dziełach sztuki. Z biegiem lat sztuka współczesna stała się odpowiedzią nie tylko możliwą, ale wręcz pożądaną – szczególnie w momencie, gdy odchodzi

pokolenie świadków i przechodzimy od pamięci historycznej do pamięci kulturowej.

Artysty projektu wpisują się w tradycję zapoczątkowaną przez twórców takich jak Anselm Kiefer, Zoran Mušič czy Mirosław Bałka. Sztuka współczesna wnosi istotny wkład w opowiadanie historii – poprzez wrażliwość i perspektywę artysty, przy jednoczesnym poszanowaniu miejsc, źródeł i świadków. Wychodząc od tej zasady, koncepcja oraz środki wyrazu wystawy znacząco się poszerzają, wykorzystując współczesne media, takie jak materiały wideo, a przede wszystkim łącząc je w spójną całość, którą odwiedzający odbiera jako coś naturalnego i intuicyjnego.

Art of Remembrance wpisuje się w tę tradycję. Wychodzi z założenia, że miejsca pamięci są nie tylko przestrzeniami przechowywania historii, lecz także przestrzeniami dialogu, otwartymi na nowe interpretacje bez naruszania ich integralności. Zapraszając artystów do czterech różnych miejsc pamięci związanych z wydarzeniami II wojny światowej, projekt proponuje model pracy oparty na zanurzeniu, badaniu i spotkaniu.

Rezydencje w Muzeum Pamięci Sybiru, La Coupole, Fundacji Nuto Revelli w Paraloup oraz w Bastogne umożliwiły artystom dostęp nie tylko do archiwów i zbiorów, ale także do krajobrazów, świadectw i lokalnych narracji. Każde z tych miejsc ma swoją specyfikę historyczną (m.in. deportacja, okupacja, konspiracja, wyzwolenie), ale razem tworzą sieć doświadczeń, oddając złożony obraz europejskiego doświadczenia wojennego.

Prezentowane prace nie mają charakteru ilustracyjnego ani dydaktycznego. Stanowią raczej interpretacje – przekłady materiału historycznego na współczesne języki wizualne, przestrzenne i pojęciowe. Skłaniają do refleksji nad tym, co pozostało widoczne, a co zniknęło, jak pamięć jest przekazywana między pokoleniami oraz jaką rolę może odgrywać sztuka w podtrzymywaniu odpowiedzialnej relacji z przeszłością.

Łącząc sztukę współczesną z miejscami pamięci, *Art of Remembrance* pokazuje, że pamięć nie jest tylko czymś, co należy chronić, lecz także czymś, co trzeba nieustannie na nowo badać. To właśnie w tym nieustannym procesie – między historią a sztuką, wiedzą a doświadczeniem – pamięć pozostaje żywa.

0 projekcie

Art of Remembrance to międzynarodowy projekt artystyczny, łączący twórczość współczesną, badania historyczne oraz działania wystawiennicze. Jego głównym elementem były cztery rezydencje artystyczne zorganizowane w miejscach pamięci związanych z wydarzeniami II wojny światowej w Polsce, we Francji, we Włoszech i w Belgii. Artysty, wybrani w otwartym naborze przez międzynarodowe jury, pracowali z archiwaliami, zbiorami i lokalnymi kontekstami, tworząc prace specyficzne dla wybranych miejsc we współpracy z historykami, kuratorami i społecznościami lokalnymi.

Poza samymi rezydencjami projekt obejmował również szereg działań uzupełniających. Opracowano wspólne ramy kuratorskie, które wspierały indywidualne procesy artystyczne, zapewniając spójność przy jednoczesnym zachowaniu autonomii twórczej. W trakcie całego projektu organizowano także spotkania i wymiany między artystami, sprzyjające dialogowi pomiędzy różnymi praktykami, miejscami i kontekstami narodowymi.

Prace powstałe podczas rezydencji utworzyły wystawę objazdową, zaprojektowaną tak, aby mogła być prezentowana w instytucjach partnerskich oraz poza nimi. Taki format wystawy umożliwia odbiór prac w różnych kontekstach geograficznych i historycznych, wzmacniając międzynarodowy charakter projektu oraz zachęcając do porównawczej refleksji nad pamięcią i historią.

Równolegle projekt obejmował działania publiczne i edukacyjne, a także przygotowanie publikacji i treści cyfrowych. Wszystkie te elementy tworzą wielowarstwowe podejście do pamięci, łączące twórczość artystyczną, kontekst historyczny oraz zaangażowanie odbiorców w ramach wspólnej europejskiej perspektywy.

Rezydencje

U podstaw projektu Art of Remembrance leży przekonanie, że artystyczne podejście do pamięci historycznej nie może ograniczać się do zdystansowanej obserwacji ani wyłącznie badań archiwalnych. Dlatego też jako podstawową metodę pracy przyjęto formułę rezydencji artystycznej, w której kluczowe znaczenie mają czas, obecność i bezpośrednie spotkanie jako warunki twórczości.

Rezydencje w miejscach pamięci oferują artystom znacznie więcej niż dostęp do źródeł historycznych. Dają możliwość „zamieszkania” w przestrzeni ukształtowanej przez historię, przemierzania jej krajobrazów, odczytywania materialnych śladów oraz spotkania instytucji i osób odpowiedzialnych za ochronę śladów przeszłości. W tym ujęciu historia nie jest wyłącznie przedmiotem badań, lecz czymś, co się odczuwa, obserwuje i negocjuje na miejscu.

Każde z czterech miejsc rezydencji reprezentuje odmienny wątek historii II wojny światowej: deportacje i przymusowe przesiedlenia, okupację i wojnę technologiczną, ruch oporu i zaangażowanie ludności cywilnej, wyzwolenie oraz jego następstwa. Osadzenie artystów w tych kontekstach umożliwiło im kontakt z historią jednocześnie zakorzeniony w konkretnej rzeczywistości i otwarty na szersze, europejskie odniesienia, z uwzględnieniem lokalnych narracji.

Kluczowym elementem procesu rezydencji był dialog. Artysty byli w kontakcie z historykami, archiwistami, kuratorami, edukatorami oraz przedstawicielami lokalnych społeczności. Spotkania te pozwalały na przenikanie wiedzy historycznej poza ramy instytucjonalne, na ujawnianie osobistych wspomnień, napięć, na zadawanie pytań. To wszystko wpływa na sposób, w jaki przeszłość jest dziś pamiętana. W ten sposób wzmacniano przekonanie, że pamięć nie jest czymś stałym, lecz

procesem nieustannie konstruowanym poprzez rozmowę i interpretację.

Równie istotna była decyzja o zaproszeniu artystów do pracy poza ich krajami pochodzenia. To świadome „przemieszczenie” wprowadziło twórczy dystans, pozwalając im traktować każde miejsce bez ciężaru narodowych narracji czy utrwalonych praktyk upamiętniania. Jako osoby z zewnątrz wnosili oni odmienne odniesienia kulturowe, wrażliwość historyczną i języki artystyczne, co otwierało przestrzeń dla nowych pytań.

Takie podejście nie ma na celu zastępowania lokalnych perspektyw, lecz ich zestawienie z innymi doświadczeniami wojny. W ten sposób projekt Art of Remembrance realizuje wieloperspektywiczne podejście do pamięci, uznające różnorodność historii i unikające uproszczonych narracji. Rezydencja staje się przestrzenią, w której lokalna pamięć zostaje przefiltrowana przez indywidualną wrażliwość artystyczną, ukształtowaną przez doświadczenie transnarodowe.

Prace prezentowane na wystawie są efektem tego procesu – nie bezpośrednim przedstawieniem wydarzeń historycznych, lecz odpowiedzią ukształtowaną przez zanurzenie, dialog i refleksję. Formuła rezydencji stworzyła przestrzeń dla zważania, wątpliwości i reinterpretacji.

Osadzając twórczość w konkretnym miejscu, a jednocześnie otwierając ją na szersze perspektywy, Art of Remembrance proponuje model pamięci, który jest jednocześnie zakorzeniony i otwarty, wynika z kontekstu i opiera się na relacjach. To właśnie w tym napięciu współczesna sztuka może przyczyniać się do podtrzymywania pamięci historycznej – nie jako zamkniętego rozdziału, lecz jako pytania, które wciąż trwa.

Wystawa

Zamiast traktować II wojnę światową jako zamknięty rozdział historii, Art of Remembrance podchodzi do pamięci jako do procesu ciągłego, kruchego i podlegającego sporom. Wystawa opiera się na przekonaniu, że pamięć zbiorowa kształtowana jest nie tylko przez oficjalne narracje czy formy monumentalne, lecz także przez materialne ślady, intymne gesty i sposoby uważnego patrzenia, które trwają w czasie. Sztuka współczesna jawi się tu jako przestrzeń, w której te pozostałości form pamięci mogą być przechowywane, ponownie wykorzystywane i poddawane krytycznej refleksji.

Na wystawie artyści koncentrują się na tym, co przetrwało, a nie na tym, co zniknęło. Drzewa noszące ślady eksplozji, słoje drewna wypełnione odłamkami, podziemne struktury odzyskane przez glinę i roślinność, dzienniki pisane w skrajnie trudnych warunkach, pieśni i gesty przekazywane między pokoleniami, przedmioty używane jako rzeczy, które pomagają przetrwać – wszystkie te elementy tworzą cichy, lecz wyrazisty język pamięci. Pamięć jawi się tu nie jako stała narracja, lecz jako warstwowy proces kształtowany przez troskę, powtarzalność, materialną trwałość i przemianę.

Często powracającym motywem jest napięcie między widzialnością a niewidzialnością. Wiele prac wydobywa to, co zwykle umyka pomnikowym formom upamiętnienia: ciche akty pamięci praktykowane w rodzinach, rolę kobiet w konspiracji i przetrwaniu, nie-ludzkich świadków, takich jak zwierzęta i krajobrazy, oraz powolne tempo, w jakim trauma jest absorbowana

i przekazywana. Pracując w bliskiej człowiekowi, intymnej skali, artyści odchodzą od heroicznych przedstawień, wybierając bliskość, uważność i doświadczenie ucieleśnione.

Prace te są poruszające na wielu poziomach, przede wszystkim dlatego, że pokazują, w jak ogromnym stopniu cywile zostali dotknięci w swoich codziennych, prywatnych przestrzeniach życia. Rzucają one silne światło na wspólne doświadczenie wojny, przeżywane w całej Europie i rozgrywające się w wielu wymiarach jednocześnie.

Wystawa podejmuje również refleksję nad etyką reprezentacji. W obliczu opowieści mówiących o historii skrajnej przemocy artyści unikają bezpośredniego przedstawiania okrucieństwa. Zamiast tego posługują się sugestią i metaforą, pozwalając odbiorcom doświadczać pamięci poprzez zaangażowanie afektywne i percepcyjne, a nie poprzez dydaktyczne objaśnienia. W ten sposób prace otwierają przestrzeń do refleksji zarówno indywidualnej, jak i zbiorowej.

Art of Remembrance nie dąży do ujednoczenia wojennej przeszłości Europy w jedną narrację. Przeciwnie, akceptuje jej wielość i różnorodność, uznając, że pamięć kształtowana jest przez geografę, kulturę i pozycję pokoleniową. Wystawa proponuje sztukę współczesną jako przestrzeń, w której różne historie mogą współistnieć, a pamięć nie zostaje domknięta, lecz pozostaje poddawana ciągłej refleksji i reinterpretacji.

Rebekka Bauer

Miejsce rezydencji: Paraloup, Fundacja Nuto Revelli, Włochy

Rebekka Bauer jest niemiecką artystką wizualną, której zainteresowania obejmują fotografię, instalację, tekst, performans oraz publikacje artystyczne. Mieszka i pracuje w Monachium oraz Lipsku. W swojej twórczości analizuje pamięć międzypokoleniową oraz codzienne formy oporu, tworząc instalacje oparte na badaniach, zakorzenione w lokalnych historiach i osobistych narracjach. Często pracując z materiałami archiwalnymi, obiektami znalezionymi oraz odniesieniami autobiograficznymi, Bauer analizuje, w jaki sposób doświadczenia intymne splatają się z szerszymi procesami historycznymi – zwłaszcza tymi związanymi z dziedzictwem II wojny światowej.

Artystka studiowała scenografię i sztuki piękne w Salzburgu, Wiedniu i Lipsku, a jej prace były prezentowane na licznych wystawach i festiwalach w Niemczech, Austrii oraz innych częściach Europy. Jest również autorką wielu książek artystycznych oraz tekstów publikowanych w projektach zbiorowych. Jej projekty często zagłębiają się w emocjonalne aspekty pamięci rodzinnej, ze szczególną uwagą poświęconą płci, opiece i sferze domowej, przekładając złożone narracje emocjonalne na formy dotykowe i przestrzenne.

[Strona internetowa](http://www.rebekkabauer.de/)

<http://www.rebekkabauer.de/>

Proces artystyczny i doświadczenie rezydencji

Rezydencja Rebekki Bauer w Paraloup była kształtowana przez intensywny kontakt z górskim krajobrazem, lokalną pamięcią o działaniach antyfaszystowskich oraz biografiami kobiet zaangażowanych we włoski ruch oporu. Odosobnienie miejsca sprzyjało zarówno samotności, jak i współzależności – stanowi to warunek, który Bauer uznaje za kluczowy dla zrozumienia życia partyzanckiego w górach, gdzie autonomia i zbiorowa zależność współistniały. Pobyt i praca w Paraloup pozwoliły jej bezpośrednio doświadczyć tej napiętej relacji, co znalazło odzwierciedlenie w twórczości artystycznej skupionej na rytmie, powtarzalności i codziennych gestach.

Spotkania z historykami, rodzinami byłych partyzantów oraz członkami spółdzielni działającej w Paraloup odegrały centralną rolę w jej procesie twórczym. Zamiast traktować to miejsce jako zamkniętą przestrzeń historyczną, Bauer postrzegała je jako zmieniające się środowisko kształtowane przez ciągłe akty dbania i przekazywania pamięci. Te współczesne praktyki życia wspólnotowego stały się nierozdzielne z jej badaniami historycznymi, wzmacniając jej zainteresowanie formami oporu i konspiracji, które wykraczają poza bohaterskie narracje.

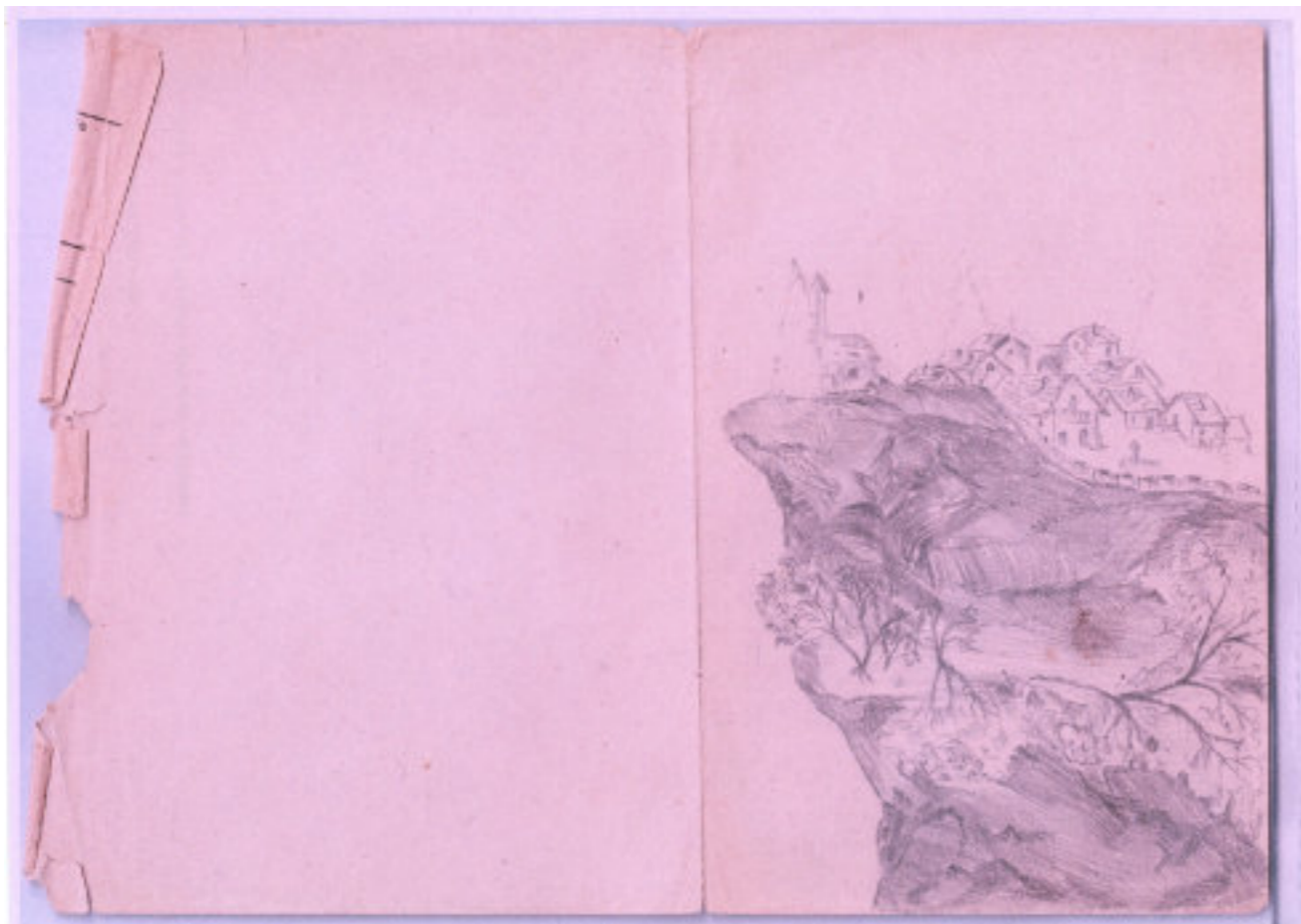
Wśród najważniejszych postaci badań Bauer znalazła się Lidia Beccaria Rolfi – partyzantka, deportowana do obozu Ravensbrück, a później świadkini historii. Poprzez dzienniki, rysunki, korespondencję i fotografie rodzinne artystka analizowała, w jaki sposób pamięć wykracza daleko poza okres wojny i jest podtrzymywana przez dekady dawania świadectwa, edukacji i pracy emocjonalnej. Szczególną uwagę poświęcono tekstom Rolfi powstałym w czasie jej uwięzienia, w których nauka, wyobraźnia i uważność wobec codzienności stawały się strategiami przetrwania. Dla Bauer praktyki te ukazują opór nie tylko jako akt sprzeciwu, lecz jako długotrwałe zobowiązanie do troski, odpowiedzialności i wytrwałości w relacjach z innymi.

W trakcie rezydencji Rebekka Bauer łączyła badania archiwalne z poznawaniem terenu, obserwacją oraz zbieraniem materiałów. Pozwalając, by dystans i refleksja kształtowały ostateczną formę pracy, traktowała produkcję artystyczną jako powolny proces, w którym materiały historyczne, osobiste spotkania oraz współczesne kwestie ekologiczne stopniowo się splatają.

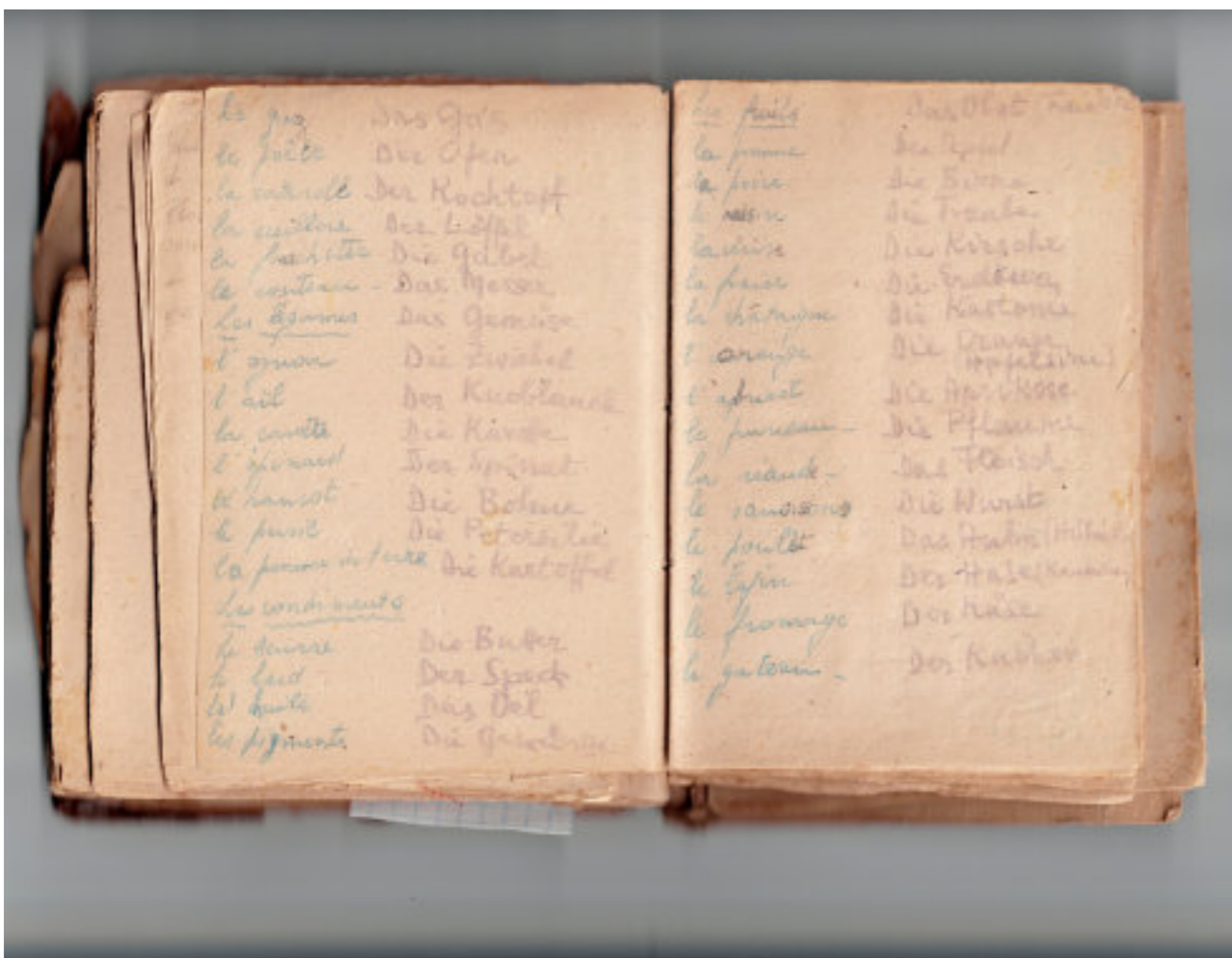
Rebeka Bauer podczas rezydencji w Paraloup we Włoszech (c) Fundacja Nuto Revelli, 2025.

Rebbekka Bauer, Holding a pencil (2026)

Oryginalny dziennik Lidii Beccarii

Dzieło

Bearing Lidia Beccaria Rolfi to instalacja złożona i wykonana z rysunków, fotografii, tekstu, szkła oraz materiałów organicznych. Praca rozwija się w trzech powiązanych ze sobą elementach, z których każdy odnosi się do innych wymiarów pamięci, troski i oporu.

Holding a pencil prezentuje reprodukcje rysunków wykonanych przez Lidię Beccarię Rolfi w czasie jej uwięzienia w obozie Ravensbrück. Te wyobrażone krajobrazy, często przypominające region Piemontu, z którego pochodziła, stanowiły dla niej mentalne schronienia i strategie przetrwania. Wydrukowane na papierze A3 w delikatnych, półprzezroczystych kolorach rysunki prezentowane są w sposób unikający patosu, podkreślający kruchość, ulotność i tymczasowy charakter pamięci.

Stratum, Substratum składa się z fotografii z archiwum rodziny Rolfigh, nadrukowanych metodą sitodruku na barwionych, ręcznie dmuchanych taflach szkła o celowo wyszczerbionych krawędziach. Ukazują Lidię Beccarię Rolfi na różnych etapach życia, a także innych ocalałych, z którymi utrzymywała więzi przez całe życie. Szklane tafle przywołują jednocześnie intymność prywatnych archiwów i kruchość pamięci, wskazując na delikatność przekazu i ciągły wysiłek, potrzebny, by pamięć mogła trwać.

Tissue koncentruje się wokół ręcznie zapisanego fragmentu dziennika Lidii Beccarii Rolfi, zawierającego nazwy dni tygodnia, pomieszczeń domowych, czasowników i produktów spożywczych w języku francuskim i niemieckim. Powiększony i umieszczony na podłodze tekst przywołuje jej wysiłki związane z nauką języka oprawcy jako pragmatycznego sposobu przetrwania, a zarazem wyraża głód i tęsknotę. Starannie ułożone zioła i rośliny zebrane w Paraloup zostały dobrane ze względu na swoje właściwości lecznicze, odżywcze oraz ich symbolikę. Łączą doświadczenia niedostatku z praktykami troski, odżywiania i wiedzy ekologicznej.

Wszystkie elementy razem tworzą subtelną, lecz wyraźną całość, która eksponuje pracę kobiet, uczenie się i troskę jako działania o charakterze politycznym. Zamiast ukazywać opór poprzez heroiczne gesty, instalacja Bauer podkreśla znaczenie wytrwałości, bliskości i codziennych działań jako podstawowych form oporu – zarówno w przeszłości, jak i dziś.

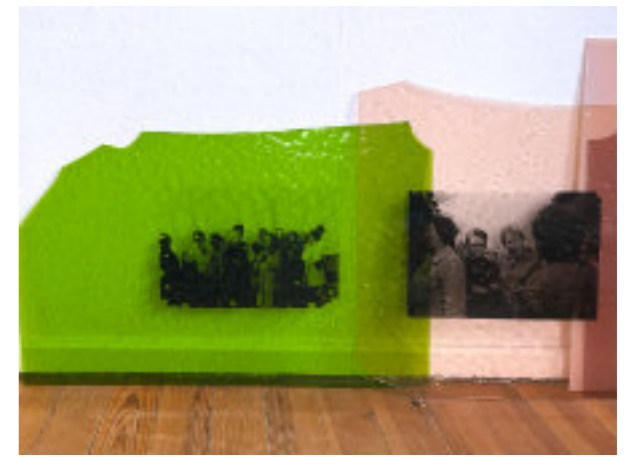
Artyści

Rebekka Bauer, Tragkraft
(Carrying capacity) (2026)

Rebekka Bauer, Tissue (2026)

Rebekka Bauer, Stratum, Substratum (2026)

Raphaël Dallaporta

Miejsce rezydencji: Bastogne, Belgia

Raphaël Dallaporta jest francuskim artystą i fotografem znanym z konsekwentnego, opartego na badaniach podejścia do współczesnej sztuki wizualnej. Czerpiąc z archeologii, historii i nauki, współpracuje ściśle z badaczami, rozwijając wizualne protokoły, które przekształcają ukryte lub zapomniane obiekty i terytoria w martwe natury i pejzaże.

Studiował w École des Gobelins de l'Image w Paryżu, a następnie w Fabrica we Włoszech, był także rezydentem Villi Medici (Francuskiej Akademii w Rzymie). Jego prace były szeroko prezentowane na wystawach międzynarodowych i znajdują się w najważniejszych kolekcjach publicznych, m.in. w Centre Pompidou, Maison Européenne de la Photographie (Paryż), Photo Ellysée (Lozanna), New York Public Library oraz Getty Center (Los Angeles).

Jego projekty obejmują zarówno wielkoformatowe filmy immersyjne, jak i instalacje oparte na czasie, zakorzenione w badaniach fotograficznych, a publikacje monograficzne artysty spotkały się z dużym uznaniem krytyków. Pracując w różnych mediach, Dallaporta konsekwentnie skłania odbiorców do ponownego przemyślenia relacji między postępowaniem technologicznym a rozwojem człowieka.

[Strona internetowa](https://www.raphaeldallaporta.com/)

<https://www.raphaeldallaporta.com/>

Proces artystyczny i doświadczenie rezydencji

Raphaël Dallaporta potraktował swoją rezydencję w Muzeum Wojny w Bastogne jako powolny, oparty na miejscu proces badawczy, zakorzeniony w krajobrazach belgijskich Ardenów. Punktem wyjścia było pytanie: co pozostaje, gdy znikają świadkowie – ludzie? Bardzo szybko centralnym motywem jego pracy stały się drzewa – rosnące przy drogach, w lasach i na dawnych polach bitew. Jako żywe, milczące byty niosą historię zapisaną nie w opowieści, lecz w samej materii.

Pracując w Bastogne, Dallaporta badał liczne miejsca związane z końcową fazą II wojny światowej. W regionie, gdzie historia militarna i narracje heroiczne są nadal silnie obecne, świadomie przesunął uwagę z czynów zbrojnych na anonimowe, często pomijane formy świadectwa. Ścisła współpraca z pracownikami muzeum i lokalnymi ekspertami pozwoliła mu zbudować zaufanie, korzystać z miejscowych archiwów oraz płynnie przechodzić między badaniami historycznymi, pracą terenową a eksperymentem artystycznym.

W Bois du Belevu artysta badał miejsce wystrzelenia 8 września 1944 roku pierwszej operacyjnej rakiety V2 – wydarzenia, które jednocześnie oznaczało przyspieszenie rozpoczęcia ery podbojów kosmicznych i śmierć siedmiu cywilów na przedmieściach Paryża. Na miejscu dawnego tajnego stanowiska startowego Dallaporta sfotografował dwa ponadstuletnie drzewa iglaste, których asymetryczny wzrost wciąż nosi ślady pożaru wywołanego startem rakiety. Symboliczne deformacje drzew łączą biologiczny stres zapisany w drewnie z przełomowym momentem w historii ludzkości: bronią, która później stała się fundamentem eksploracji przestrzeni kosmicznej.

Na polu bitwy Bois Jacques artysta zwrócił się ku współczesnym gestom pamięci. W tym miejscu żadne drzewa nie pochodzą z czasu walk – wszystkie wyrosły już po wojnie. Odwiedzający spontanicznie układają tu krzyże z gałęzi, wpisując własne akty pamięci w krajobraz. Te kruche, anonimowe rytuały stały się istotnym punktem jego pracy.

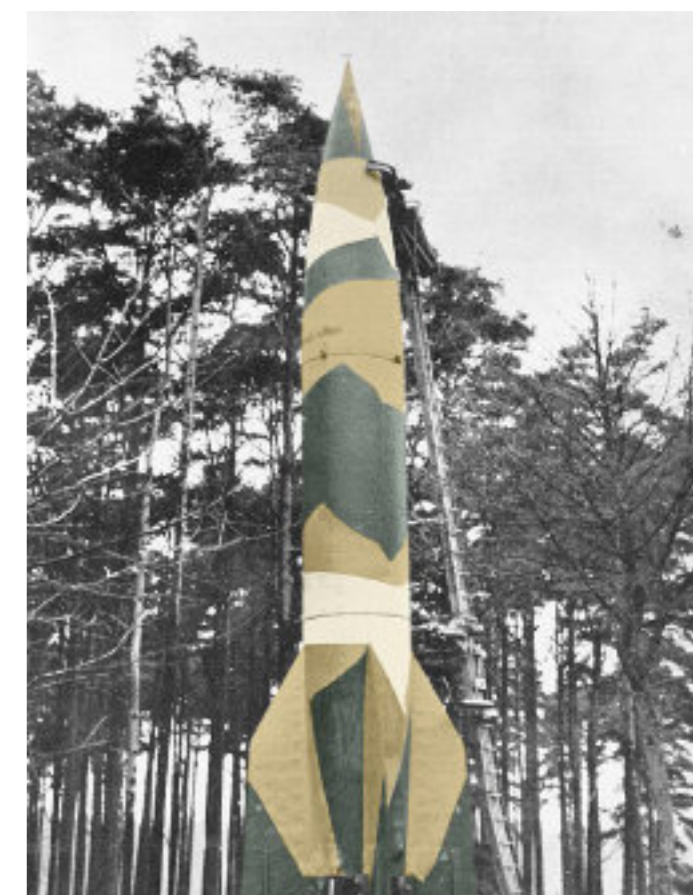
Równie ważną rolę odegrały badania archiwalne. Zdjęcie lotnicze ze stycznia 1945 roku, przedstawiające wieś Bizory w końcowej fazie bitwy o Ardeny, skłoniło artystę do refleksji nad dystansem, abstrakcją i spojrzeniem z wojskowej perspektywy. Spotkania z historykami, leśnikami, grupami szkolnymi, odwiedzającymi ukształtowały praktykę opartą na dialogu, przekazywaniu wiedzy i współobecności. W trakcie rezydencji każdy gest – fotografowanie, zbieranie materiałów, cięcie drewna czy rytuał upamiętnienia – Dallaporta rozumiał jako część szerszego procesu przywracania temu terytorium o wyjątkowo trudnej historii możliwości ponownego użytkowania.

Raphaël Dallaporta podczas pracy nad projektem War Tree [c] Raphaël Dallaporta, 2025.

André Wangen, ostatni żyjący świadek pierwszego startu rakiety V2 z 8 września 1944 roku, sfotografowany w Bois du Belevu w 2025 roku.

Archiwalna fotografia z 1944 roku przedstawiająca raketę V2 o dwukolorowym kamuflażu.

Raphaël Dallaporta, Space Age Dawn (L'aube de l'ère spatiale) 2025

Raphaël Dallaporta, Stations of the Cross (Chemin de croix) 2025

Dzieło

Prace Raphaëla Dallaporty tworzą zestaw zdjęć i elementów rzeźbiarskich, które traktują krajobraz Ardenów jako zmieniające się archiwum wojny. Zamiast przedstawiać konflikt w sposób pełen patosu, prace te pokazują, w jaki sposób przemoc trwa w czasie w subtelnych, często niewidzialnych formach – zapisanych w drzewach, glebie i obrazach.

W *Space Age Dawn (L'aube de l'ère spatiale)* dwie odbitki piezograficzne przedstawiają ponadstuletnie drzewa iglaste rosnące na dawnym terenie startowym rakiet V2 w Bois du Belevu. Ich asymetryczny wzrost jest trwałym śladem po pożarze wywołanym przez start rakiety 8 września 1944 roku. Fotografie zestawiają kruche życie drzew z przełomowym momentem technologicznym: pierwszym w historii obiektem stworzonym przez człowieka, który dotarł w przestrzeń kosmiczną – było to możliwe dzięki rozwojowi broni w czasie wojny. Wizja postępu zostaje tu przeniesiona z maszyn na żywą materię, a sam czas staje się nośnikiem historii.

Stations of the Cross (Chemin de croix) składa się z 14 wydruków piezograficznych dokumentujących prowizoryczne drewniane krzyże przyniesione przez ludzi odwiedzających pole bitwy w Bois Jacques. Utworzone z gałęzi zebranych na miejscu, tworzą one współczesny, zakorzeniony w naturze rytuał pamięci. Ujęta w sekwencji 14 „stacji” seria wpisuje się w ciągłość tych anonimowych gestów, w których upamiętnienie dokonuje się poprzez powtarzalność, a nie ustaloną formę.

W *War Tree (Arbre de guerre)* artysta prezentuje fragment pnia dębu, w którym utkwili odłamki pocisków z czasu walk w latach 1944–1945. Metalowe fragmenty są niemal niewidoczne z zewnątrz, ujawniają się dopiero w przekroju drewna, gdzie niebieskawy proces oksydacji podąża wzdłuż słoików. Praca odsłania pamięć zapisaną głęboko w materii, przekształcając drzewo w milczącego świadka, oraz naturalny zapis czasu, przemocy i odnowy.

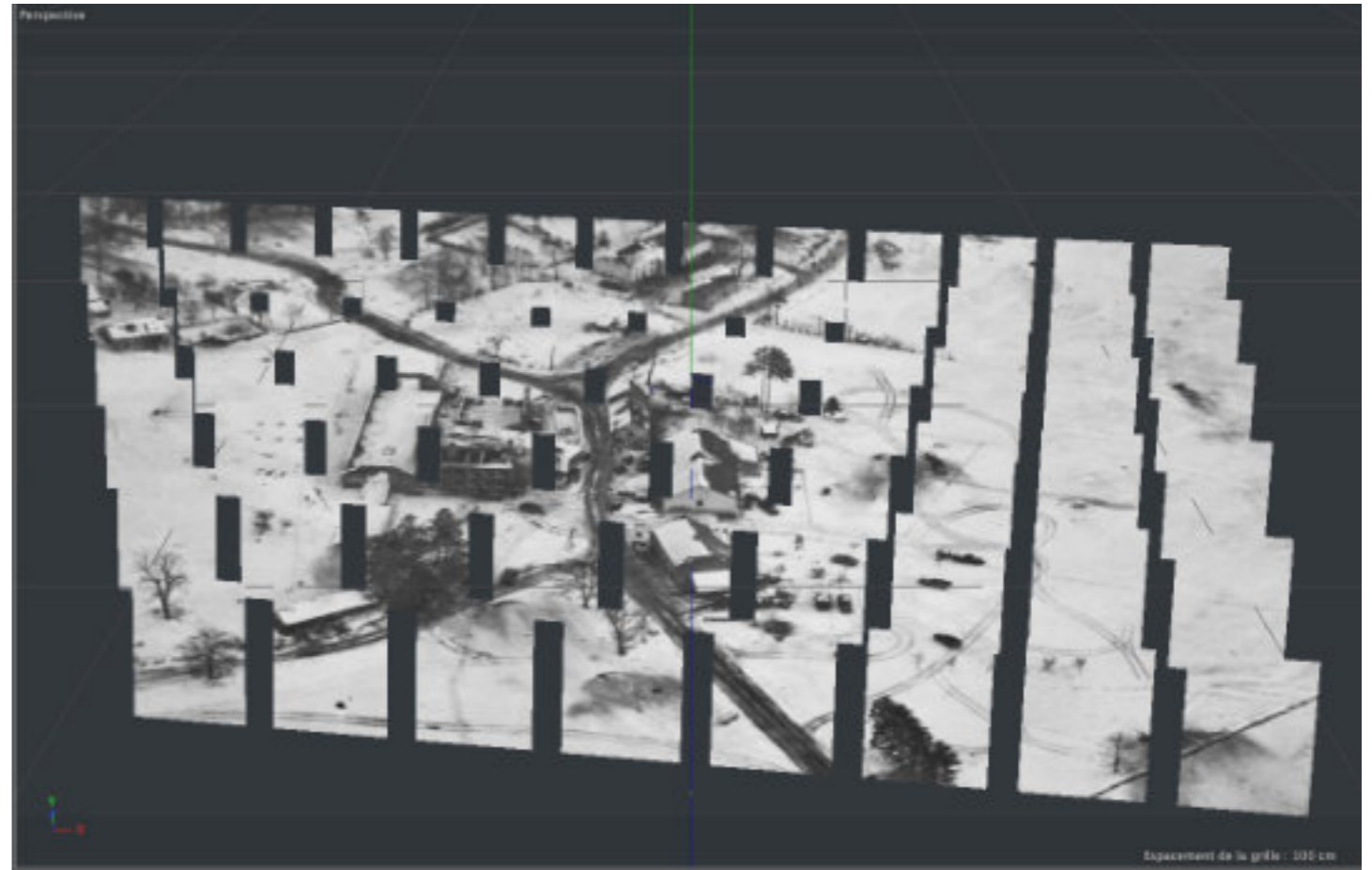
Wreszcie praca *Bizory (1945)* reinterpretuje wojenną fotografię lotniczą jako rozproszoną instalację złożoną z oprawionych odbitek ułożonych na podłodze. Obraz można odtworzyć jedynie poprzez ruch widza – zmieniający się dystans i perspektywa stopniowo składają krajobraz w całość. Ta transformacja przekształca strategiczne zdjęcie wojskowe w fizyczne, percepcyjne doświadczenie, w którym historia nie jest już oglądana z góry, lecz rekonstruowana krok po kroku poprzez bliskość i uwagę.

W cyklu prac Dallaporty podkreśla znaczenie trwania, anonimowości i materialnej ciągłości. Sięgając po drzewa, archiwa i krajobraz jako świadków, proponuje rozumienie pamięci jako aktu uważności – takiego, który wsłuchuje się w to, co nadal rośnie, co przetrwało i w milczeniu przekazuje historię długo po ustaniu przemocy.

Artyści

Raphaël Dallaporta, War Tree (Arbre de guerre), studio view and detail, 2025.

Raphaël Dallaporta, Bizory (1945) (2025)

Widok lotniczy Bizory ze stycznia 1945 roku, ukazujący wieś, przez którą przejeżdżają pojazdy 6. Dywizji Pancernej Armii USA. @ NARA

Juhana Moisander

Miejsce rezydencji: Muzeum Pamięci Sybiru, Polska

Juhana Moisander jest fińskim artystą, którego twórczość koncentruje się na immersyjnych instalacjach wideo łączących obraz, dźwięk, performans i elementy scenograficzne. W swoich pracach bada psychologiczne aspekty pamięci zbiorowej, mitów kulturowych i rytuałów społecznych, często odwołując się do historii sztuki, religii i folkloru. Moisander tworzy starannie skomponowane, nastrojowe przestrzenie, w których odbiorcy mogą zastanowić się nad emocjonalnymi i symbolicznymi wymiarami wspólnego ludzkiego doświadczenia.

Ukończył studia z zakresu sztuk pięknych i medioznawstwa w Finlandii, a jego prace były prezentowane zarówno w fińskich muzeach, jak i na wystawach międzynarodowych. Miał wystawy indywidualne m.in. w EMMA – Espoo Museum of Modern Art, Mikkeli Art Museum czy Gallery Hippolyte, a jego dzieła znajdują się w kilku kolekcjach publicznych. W swojej praktyce Moisander łączy choreografię ruchu z elementami audiowizualnymi, tworząc wielowarstwowe kompozycje badające napięcia między przeszłością a teraźniejszością, siłą a kruchością, jednostką a wspólnotą.

Strona internetowa

<https://www.juhanamoisander.com/>

Proces artystyczny i doświadczenie rezydencji

Rezydencja Juhany Moisandera w Muzeum Pamięci Sybiru w Białymstoku rozwijała się wokół miejsca naznaczonego kolejnymi falami deportacji, przymusowych przesiedleń i przemocy. Muzeum opowiada o losach lokalnych społeczności, z których część mieszkańców została wywieziona na Syberię w czasie sowieckiej okupacji, a pozostali doświadczyli kolejnej okupacji – niemieckiej. Historie te silnie rezonowały z osobistym doświadczeniem artysty, którego rodzina wywodzi się ze środowiska deportowanych Karelczyków. To zestawienie polskich i fińskich doświadczeń wojennych stało się jednym z najważniejszych punktów odniesienia dla jego pracy.

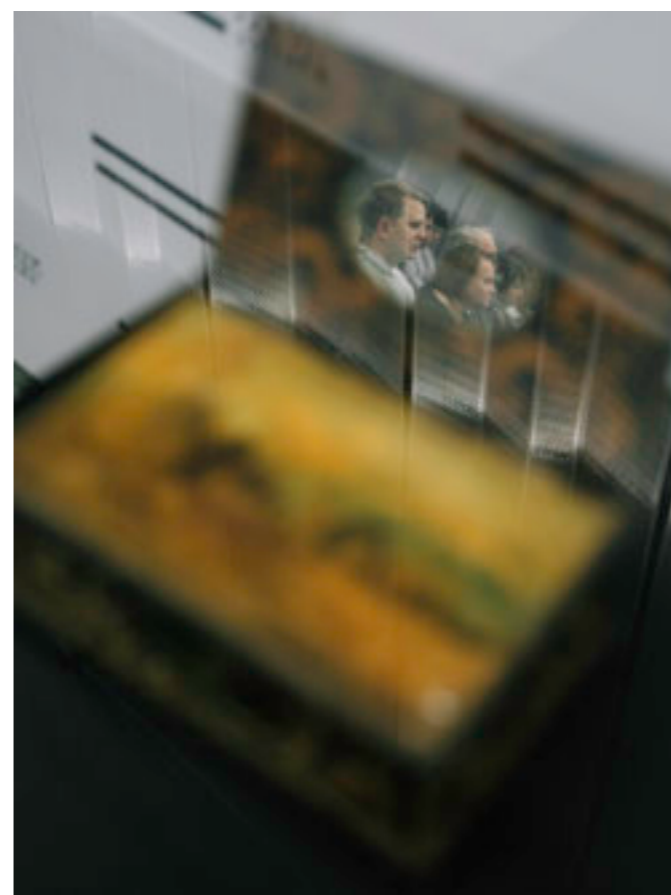
Moisander realizował swoją rezydencję poprzez połączenie badań historycznych, obserwacji architektury i eksperymentów artystycznych. Podczas pierwszego pobytu w Białymstoku latem 2025 roku zapoznał się ze zbiorami muzeum i prowadził rozmowy z zespołem kuratorskim, co pozwoliło wykrystalizować główną ideę projektu. Drugi pobyt, pod koniec 2025 roku, poświęcony był nagraniu oraz testowaniu możliwości instalacji w przestrzeni muzealnej. W całym procesie artysta pozostawał świadomy politycznej i emocjonalnej wrażliwości pamięci historycznej w Polsce, gdzie narracje o martyrologii i bohaterstwie wciąż mają szczególne znaczenie. Z szacunku dla lokalnej publiczności świadomie zrezygnował z bezpośredniego przedstawiania okrucieństwa, wybierając język sugestii, symbolu i emocjonalnego oddziaływania.

Kluczowym elementem metody pracy Moisandera jest traktowanie obrazu, dźwięku i przestrzeni jako jednej, wzajemnie powiązanej całości wchodzącej w dialog z konkretnym miejscem. W czasie rezydencji współpracował z lokalną aktorką i jej kilkuletnim synem, przygotowując i filmując oszczędną, intymną scenę opartą na codziennych gestach i relacjach między nimi. Proces pracy przebiegał powoli i elastycznie, dostosowując się do rytmu obecności dziecka oraz ciągłej refleksji nad tym, w jaki sposób obraz, dźwięk i przestrzeń mogą przekazywać doświadczenie traumy historycznej bez jej dosłownego ilustrowania.

Rezydencja stała się tym samym przestrzenią uważnego przekładu: pomiędzy historią osobistą a zbiorową, przeszłością a teraźniejszością oraz pomiędzy odniesieniami osadzonymi w lokalnych kontekstach kulturowych a szerszym europejskim językiem wizualnym.

Juhana Moisander podczas rezydencji w Muzeum Pamięci Sybiru, Polska (c) Muzeum Pamięci Sybiru, 2025

Juhana Moisander, MATKA (2025)

Dzieło

MATKA to instalacja wideo zaprojektowana tak, aby mogła być dostosowywana do różnych przestrzeni architektonicznych. Tytuł niesie dodatkowe znaczenie: w języku fińskim słowo „matka” oznacza „podróż”. To językowe podobieństwo, odkryte przez Moisandera podczas pracy z relacjami archiwalnymi w Muzeum Pamięci Sybiru, stało się punktem wyjścia dla całego projektu. W jednej z relacji deportowanych rytmiczny stukot kół odjeżdżającego pociągu został opisany jako podobny do brzmienia powtarzającego się słowa „matka”, łącząc w sobie obecność matki, przymusową podróż i doświadczenie straty.

Centralnym elementem instalacji jest filmowa scena przedstawiająca matkę trzymającą dziecko – kompozycja nawiązująca do Piety. Zamiast bezpośrednio odtwarzać ten religijny motyw, Moisander traktuje go jako wizualny punkt wyjścia zakorzeniony w polskiej pamięci kulturowej. Postacie ukazane są w naturalnych rozmiarach, w zaciemnionej, zamkniętej przestrzeni, co sprzyja intymnemu odbiorowi. Ich przerywany subtelny gestami bezruch przywołuje skojarzenia z troską, kruchością i zawieszonym czasem.

Istotną rolę w pracy odgrywa dźwięk. Artysta sięga do tradycji piosenek dziecięcych i kołysanek jako nośników pamięci zbiorowej i emocjonalności. W instalacji wykorzystana została znana polska kołysanka, której łagodna forma skrywa niepokojące znaczenia i zwroty narracyjne, przywołujące nagłość deportacji i załamanie dotychczasowego porządku świata. Dźwięk nie pełni tutaj funkcji ilustracyjnej, lecz staje się emocjonalnym medium łączącym indywidualne doświadczenie z historią przymusowych przesiedleń.

Zamiast bezpośrednio przedstawiać wydarzenia historyczne, *MATKA* opowiada o konsekwencjach wojny poprzez metaforę, powtórzenie i emocjonalne oddziaływanie. Łącząc motyw macierzyństwa, pieśń i zamkniętą przestrzeń instalacja podejmuje refleksję nad tym, jak trauma przenosi się między pokoleniami oraz w jaki sposób pamięć trwa w ciałach, rytmach i języku. Praca ukazuje pamięć jako wspólną i kruchą przestrzeń, kształtowaną zarówno przez troskę i obecność, jak i doświadczenie straty.

Artyści

Gail Ritchie

Miejsce rezydencji: La Coupole, Francja

Gail Ritchie jest artystką wizualną pochodzącą z Belfastu w Irlandii Północnej. W swojej twórczości podejmuje tematykę konfliktu, pamięci i żałoby, wykorzystując rysunek, rzeźbę oraz instalację. Wykształcenie w zakresie nauk politycznych oraz sztuk pięknych pozwala jej stosować perspektywę interdyscyplinarną, w której analizuje, w jaki sposób historia jest internalizowana i zapamiętywana w czasie. Jej prace mają charakter refleksyjny i często odnoszą się do materiałów archiwalnych, narracji osobistych oraz przestrzeni o symbolicznym i emocjonalnym znaczeniu.

Twórczość Ritchie była szeroko prezentowana w Wielkiej Brytanii, Irlandii oraz na arenie międzynarodowej, m.in. w projektach i wystawach poświęconych pamięci, doświadczeniu militarnemu oraz konfliktowi w Irlandii Północnej. Jej wieloletnie zainteresowanie tym, jak pamięć jest kształtowana przez miejsce i kulturę materialną, pozostaje jednym z głównych punktów odniesienia jej działalności artystycznej. Prace artystki znajdują się w zbiorach National Museums of Northern Ireland oraz Northern Ireland Government Collection. W 2025 roku Ritchie otrzymała Major Individual Artist Award przyznawaną przez Arts Council Northern Ireland w uznaniu dla jej dorobku.

Strona internetowa

<http://www.gailritchie.com/>

Proces artystyczny i doświadczenie rezydencji

Rezydencja Gail Ritchie w La Coupole była kształtowana przez długotrwałe przebywanie w miejscu, gdzie spotykają się architektura, technologia i przemoc. Już pierwsze zetknięcie się z monumentalną podziemną strukturą – jej skalą, złożonością, tunelami, archiwami i otaczającym ją krajobrazem – stało się kluczowe dla jej badań. Zamiast podążać liniową ścieżką pracy, Ritchie przyjęła otwartą, eksploracyjną metodę, pozwalając, by pomysły wyłaniały się stopniowo poprzez powtarzane wizyty, obserwację i działania twórcze.

Dostęp do archiwów i zamkniętych części tuneli oraz współpraca z zespołem La Coupole umożliwiły jej poruszanie się pomiędzy materiałem historycznym, doświadczeniem architektury a współczesną interpretacją. Jej codzienna obecność w miejscu – dojazdy z Saint-Omer, praca w niewielkim pomieszczeniu na terenie muzeum oraz obserwacja zwiedzających – ugruntowały rezydencję nie tylko w badaniach, ale także w doświadczeniu „tu i teraz”.

Jednym z powracających napięć w jej pracy w La Coupole było współistnienie sprzecznych narracji: ambicji naukowych i pracy przymusowej, postępu technologicznego i ludzkiego cierpienia, marzeń o podboju kosmosu i rzeczywistości wyczerpania. W archiwum znajdowała przedmioty, które silnie rezonowały z jej pracą twórczą – od należącego do Maurice’a Bourdona zeszytu z przepisami, będącego aktem wyobraźniowego przetrwania w warunkach niedostatku, po fotografię Hectora, laboratoryjnej myszy wysłanej w kosmos, a następnie poddanej sekcji. Te odkrycia pogłębiły jej zainteresowanie tym, w jaki sposób życie – ludzkie i nie-ludzkie – jest kształtowane, instrumentalizowane i podporządkowane systemom władzy.

Czas i transformacja stały się kluczowymi pojęciami organizującymi jej pracę. Samo miejsce La Coupole przeszło wiele przemian: od kamieniołomu, przez bazę rakietową, po zbombardowaną ruinę i miejsce stopniowo odzyskiwane przez naturę. Rezydencja pozwoliła Ritchie powoli przepracowywać te warstwy, w których materia, metafory i pytania narastają stopniowo. Cały ten proces, oparty na rysunku, modelowaniu i pracy w technice asamblażu, traktuje tworzenie jako formę myślenia – tymczasową, asocjacyjną i otwartą na niejednoznaczność pamięci.

Gail Ritchie podczas rezydencji w La Coupole, Francja (c) Gail Ritchie i La Coupole, 2025

Gail Ritchie, Hector (In Memorium 1961) (2026)

Dzieło

Prace Gail Ritchie powstałe w trakcie rezydencji tworzą spójny zespół rysunków, rzeźb i asamblaży, które odnoszą się do transformacji, kruchości oraz tego, co artystka określa jako „życie istot zależnych” – istnienia poddanego siłom pozostającym poza kontrolą jednostki. Zamiast tworzyć jeden obiekt upamiętniający o większych rozmiarach, Ritchie świadomie wybiera skalę intymną i wrażliwość materialną jako sposób mówienia o życiu wymazanym z historii.

Kilka prac bezpośrednio odnosi się do materiałów archiwalnych. *The Party (La fête)* to ceramiczny talerz odnoszący się do dekoracyjnego przedmiotu z czasów nazistowskich Niemiec, na części powierzchni pokryty barwami kamuflażu rakiety V2. Obiekt, umieszczony na postumencie i zestawiony z aluminiowym jajkiem, łączy estetykę domowej dekoracji z militarną symboliką oraz wyobrażeniową twórczością kulinarną Maurice’a Bourdona, dla którego fantazje o jedzeniu stanowiły formę oporu w warunkach niedostatku.

W pracy *Hector (In memorium 1961)* zawieszony w przestrzeni naturalnej wielkości aluminiowy szczur ubrany jest w kombinezon antygravitacyjny. Odwołująca się do fotografii archiwalnej rzeźba upamiętnia Hectora – zwierzę laboratoryjne wykorzystane we francuskim programie kosmicznym, a następnie poddane sekcji. Ritchie zestawia los Hectora z losem robotników przymusowych w La Coupole, traktowanych jako zasoby pozbawione sprawczości i wykorzystywane w imię postępu.

Seria rysunków *Crater/Creatura* bada różne formy pustki i zranienia: podziemne tunele La Coupole, zbombardowany krajobraz wojenny, pokrytą kraterami powierzchnię Księżyca oraz owalny ślad powstały po upuszczeniu jajka na proszek betonowy. Prace łączą geologiczne, architektoniczne i cielesne formy pęknięcia, zestawiając krajobrazy ziemskie i kosmiczne z historiami przemocy i ludzkich aspiracji.

Macha jest asamblażem złożonym z wypreparowanego kruka, gniazda z drutu wykonanego z przemysłowych odpadów oraz betonowego jaja. Praca rozwija refleksję nad ponownym użyciem i przetrwaniem. Nawiązując zarówno do ikonografii oporu, jak i do fauny powracającej na teren La Coupole, łączy kruchość, adaptację i wytrwałość.

W całym cyklu prac artystka unika monumentalizmu. Zamiast tego podkreśla transformację, ponowne wykorzystanie materiałów oraz drobne gesty jako sposoby mówienia o przemocy historycznej. Skupia się na śladach pozostawionych na ciałach, krajobrazach i w pamięci, proponując rozumienie upamiętniania jako procesu ciągłego i uważnego, a nie zamkniętej formy.

Gail Ritchie, The Party (La Fête) (2026)

Gail Ritchie, Macha (detal). Alumirowe gniazdo z betonowym jajem, 2026

Gail Ritchie, Landscape of War. Ołówwek na papierze, 2026

Miejsca rezydencji

Przedstawione w tej części miejsca nie stanowią neutralnego tła, lecz aktywne przestrzenie, w których historia nadal pozostaje żywa i obecna. Każde z nich niesie własne doświadczenie wojenne, związane z ruchem oporu, deportacjami, okupacją lub przemocą, a jednocześnie funkcjonuje dziś jako miejsce pamięci, badań i przekazywania historii kolejnym pokoleniom.

Poprzez organizację rezydencji artystycznych miejsca te stały się przestrzeniami, w których spotyka się wiedza historyczna i współczesna twórczość artystyczna. Ich krajobrazy, architektura i archiwa wpłynęły na prace prezentowane na wystawie, zakorzeniając artystyczne interpretacje w materialnej rzeczywistości i doświadczeniu pamięci. Razem pokazują, że miejsca pamięci nie są jedynie strażnikami przeszłości, lecz zmieniającymi się przestrzeniami, w których pamięć jest nieustannie na nowo odczytywana i interpretowana.

Paraloup - Fundacja Nuto Revelli

Wystawa: kwiecień – maj 2026

Opis

Paraloup, odrestaurowane i zarządzane przez Fundację Nuto Revelli, poświęcone jest zachowaniu pamięci o włoskim ruchu oporu oraz promowaniu dialogu wokół wartości takich jak sprawiedliwość, wolność i inkluzywność. Miejsce to pełni funkcję centrum kulturalnego i edukacyjnego, łącząc historię ze współczesnymi tematami poprzez wystawy, warsztaty i wydarzenia publiczne. Fundacja Nuto Revelli, której nazwa pochodzi od imienia pisarza i dowódcy partyzantów Nuto Revelli, rozwija tę misję poprzez wspieranie badań, działań społecznych i twórczości artystycznej. Paraloup umożliwia odwiedzającym zwiedzenie odrestaurowanych zabudowań, poznanie historii włoskiej partyzantki oraz bogaty program kulturalny. Organizowane są tu rezydencje artystyczne, wykłady i inicjatywy twórcze, dzięki którym doświadczenie ruchu oporu pozostaje aktualne również dla kolejnych pokoleń. Partnerem Paraloup jest Fundacja Polo del'900, która będzie gospodarzem wystawy objazdowej w swoim centrum kulturalnym w Turynie.

Historia

Paraloup, dawna baza partyzancka położona w alpejskim regionie Piemontu we Włoszech, jest miejscem silnie związanym z historią włoskiego ruchu oporu podczas II wojny światowej. To właśnie tutaj, w odległych i surowych górskich terenach, formowała się brygada Italia Libera walcząca przeciwko nazizmowi i faszyzmowi. Młodzi partyzanci odegrali istotną rolę w walce o wolność, stając się symbolem odwagi, wytrwałości i dążenia do sprawiedliwości.

Miejsce to zachowuje i upowszechnia historie osób zaangażowanych w ruch oporu, koncentrując się na ich walce przeciwko reżimowi oraz wkładzie w wyzwolenie Włoch. Paraloup ukazuje również realia życia w górach podczas wojny, przybliżając poświęcenie i solidarność ludzi działających w tych trudnych warunkach. Dziś pozostaje symbolem trwałości ducha oporu i przypomnieniem o cenie wolności.

Miasto: Rittana – Cuneo

Kraj: Włochy

Strony internetowe: paraloup.it oraz nutorevelli.org

Adres: Località Paraloup – 12010 Rittana (CN) oraz Corso Carlo Brunet, 1 – 12100 Cuneo (CN)

Zdjęcia: przysiółek Paraloup i wystawa, Włochy (c) Fundacja Nuto Revelli

Muzeum Pamięci Sybiru w Białymstoku

Wystawa: czerwiec 2026

Opis

Zadaniem Muzeum Pamięci Sybiru jest dokumentowanie i upowszechnianie historii przymusowych deportacji z terenów okupowanej Polski oraz troska o to, aby głosy osób dotkniętych tym doświadczeniem były słyszane i zachowane. Misją muzeum jest edukowanie odwiedzających na temat ludzkich kosztów represji politycznych oraz skłanianie do refleksji nad tematami przesiedleń, niezłomności i przetrwania.

Muzeum prezentuje immersyjne wystawy, które łączą artefakty historyczne, multimedia oraz świadectwa osobiste, tworząc poruszającą narrację. Organizuje również programy edukacyjne, warsztaty i wydarzenia upamiętniające, oferując możliwość głębszego zaangażowania się w tę trudną historię.

Historia

Muzeum Pamięci Sybiru w Białymstoku upamiętnia doświadczenia obywateli polskich zesłanych na Syberię i do innych odległych regionów Związku Radzieckiego w czasie II wojny światowej oraz w okresie powojennym. Muzeum, zlokalizowane w pobliżu dworca kolejowego, z którego rozpoczynały się wywózki, opowiada historię przymusowych przesiedleń, przetrwania i niezłomności w obliczu niewyobrażalnych trudności.

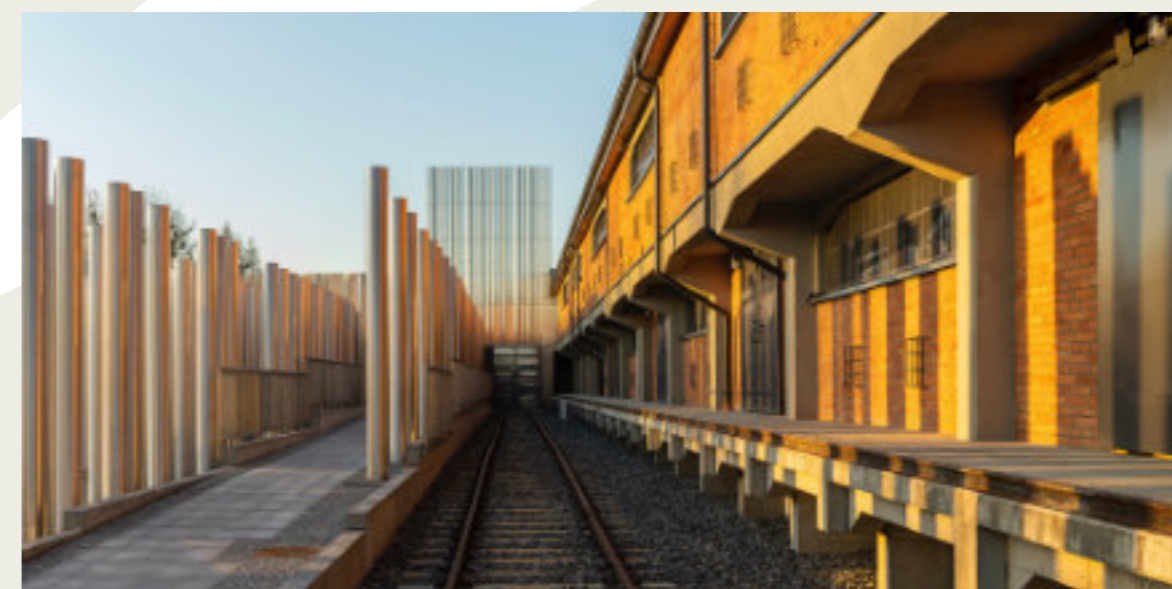
Poprzez swoje wystawy muzeum ukazuje indywidualne i zbiorowe doświadczenia osób wysyłanych do obozów pracy i na zesłanie. Przybliża również złożony kontekst geopolityczny tamtego czasu, podkreślając wpływ okupacji sowieckiej i niemieckiej na Polskę i jej obywateli. Muzeum Pamięci Sybiru dba o to, aby te historie cierpienia, wytrwałości i nadziei zostały zachowane dla przyszłych pokoleń.

Miasto: Białystok

Kraj: Poland

Strona internetowa: sybir.bialystok.pl

Adres: Węglowa 1, 15-121 Białystok

Bastogne

Wystawa: lipiec – sierpień 2026

Opis

Muzeum Wojny w Bastogne oferuje odwiedzającym kompleksowe spojrzenie na historię wojenną regionu poprzez sieć miejsc i muzeów, które przybliżają historię bitwy o Ardeny. W centrum tego doświadczenia znajduje się Muzeum Wojny w Bastogne, gdzie immersyjne wystawy i osobiste relacje pozwalają zrozumieć wydarzenia oraz ich wpływ na żołnierzy i ludność cywilną. Historia miasta jest uzupełniana przez inne kluczowe miejsca. Bastogne War Rooms (centrum dowodzenia bitwy) ukazują strategiczne decyzje, które kształtowały przebieg bitwy, a 101st Airborne Museum (Muzeum 101. Dywizji Powietrznodesantowej) oddaje hołd amerykańskim spadochroniarzom poprzez rekonstrukcje i artefakty historyczne. Bastogne Barracks (koszary w Bastogne) to odrestaurowany obiekt wojskowy, który prezentuje logistykę wsparcia sił alianckich oraz sprzęt i pojazdy z epoki. Inne miejsca, takie jak Jack's Wood (teren leśny w rejonie Bastogne), niemiecki cmentarz w Recogne oraz Peace Wood (Las Pokoju), pozostają poruszającymi świadectwami intensywnych walk, które toczyły się w okolicznych lasach i wsiach.

Historia

Położone w regionie Ardenów Bastogne zajmuje centralne miejsce w historii II wojny światowej jako jeden z kluczowych punktów bitwy o Ardeny. Ta zacięta i decydująca kampania, toczona zimą 1944–1945 roku, była ostatnią dużą ofensywą III Rzeszy na froncie zachodnim. Bastogne stało się strategicznym celem ze względu na węzły drogowe, kluczowe dla niemieckiego natarcia. Otoczone i oblężone miasto oraz jego obrońcy, w tym 101. Dywizja Powietrznodesantowa, stawiali opór mimo nieustannych ataków, trudnych warunków zimowych i kurczących się zapasów. Pomimo tych przeciwności utrzymali pozycje aż do momentu, gdy 3. Armia gen. Pattona przełamała oblężenie i wyzwoliła Bastogne.

Miasto: Bastogne

Kraj: Belgium

Strona internetowa : bastognewarmuseum.be

Adres : Colline du Mardasson 5, 6600 Bastogne

Zdjęcia:

- Mardasson Memorial (Pomnik Bitwy o Ardeny), ABMC (c) Muzeum Wojny w Bastogne

- Wystawa Muzeum Wojny w Bastogne (c) Muzeum Wojny w Bastogne

- Bois Jacques, pole bitwy w pobliżu Bastogne (c) Muzeum Wojny w Bastogne

La Coupole

Wystawa: wrzesień – październik 2026

Opis

Misją La Coupole jest edukowanie oraz inspirowanie do refleksji nad historią i konsekwencjami II wojny światowej. Muzeum zachowuje pamięć o okupacji niemieckiej, deportacjach i technologicznym wymiarze wojny, umożliwiając odwiedzającym głębsze zrozumienie tego kluczowego okresu.

Muzeum oferuje immersyjne wystawy, planetarium łączące historię rakiet V-2 z eksploracją kosmosu oraz wydarzenia skierowane do odbiorców w każdym wieku. Warsztaty edukacyjne, możliwości badawcze oraz bogate archiwum wzmacniają jego rolę jako centrum nauki i pamięci. La Coupole zapewnia wartościowe doświadczenie dla osób chcących zrozumieć złożoność II wojny światowej, jej ludzkie koszty oraz długofalowy wpływ na współczesny świat.

Historia

La Coupole jest silnym symbolem zarówno technologicznego, jak i ludzkiego wymiaru II wojny światowej. Zbudowany w latach 1943–1944 przez nazistowskie Niemcy, ten ogromny podziemny bunkier miał pełnić funkcję bazy startowej dla rakiet V-2 wymierzonych w miasta alianckie. Choć nigdy nie został uruchomiony z powodu bombardowań alianckich, miejsce to stanowi świadectwo niechlubnego połączenia postępu naukowego i wojny.

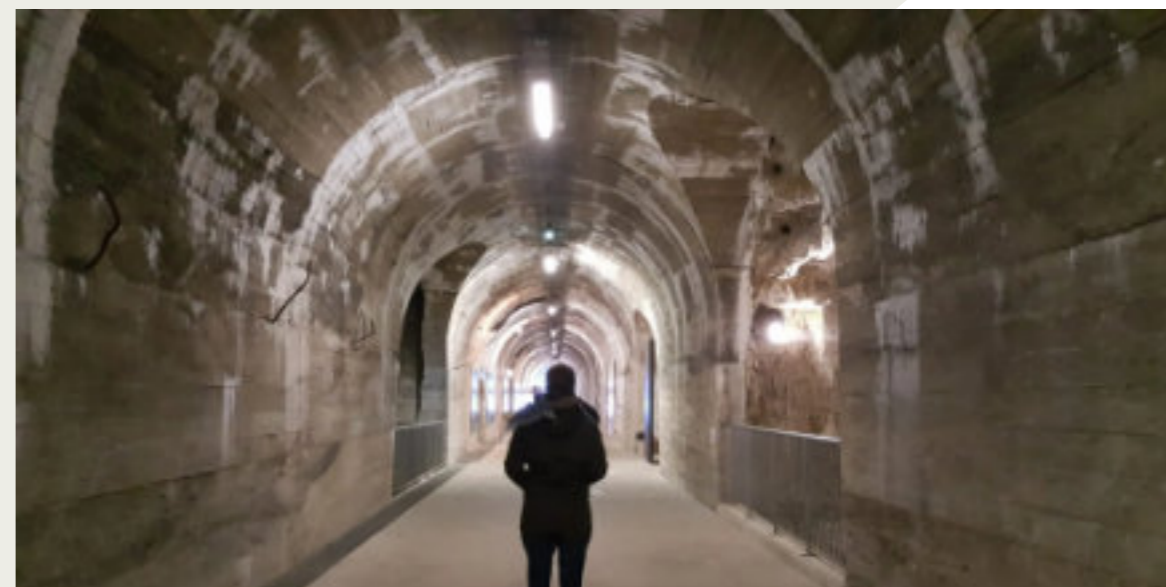
Muzeum przybliży również okupację północnej Francji, podkreślając niezłomność lokalnych społeczności, skutki polityki nazistowskiej oraz rolę pracy przymusowej przy budowie bunkra. Ukazuje także globalne konsekwencje programu rakiet V-2, który zapoczątkował rozwój nowoczesnej techniki raketowej i miał wpływ na rozwój eksploracji kosmosu. La Coupole przedstawia kompleksowy obraz dziedzictwa II wojny światowej, łącząc jego wymiar militarny, społeczny i technologiczny.

Miasto: Wizernes

Kraj: France

Strona internetowa : lacoupole-france.com

Adres : Rue André Clabaux, 62570 Wizernes, France

Podziękowania

Kurator

Isabelle Benoit

Kuratorka wystaw i dyrektorka instytucji kultury o francusko-szwajcarskim pochodzeniu, specjalizująca się w projektach historycznych i artystycznych. Po studiach z zakresu nauk politycznych we Francji i Niemczech uzyskała poświęcony muzeom historycznym doktorat w Europejskim Instytucie Uniwersyteckim we Florencji (Włochy), a także certyfikat z prawa rynku sztuki na Uniwersytecie Genewskim. Od momentu dołączenia do Tempory w 2006 roku odpowiadała za rozwój dużych wystaw i inicjatyw związanych z dziedzictwem kulturowym w całej Europie, łącząc współczesną ekspresję artystyczną z narracjami historycznymi. Współtworzyła przełomowe wystawy w Muzeum Europy oraz nadzorowała duże międzynarodowe wystawy sztuki i fotografii. W latach 2010–2017 kierowała opracowaniem projektu wystawy stałej w Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku.

Jury

Prof. Krzysztof Pomian

Filozof, historyk i eseista o francusko-polskich korzeniach, specjalizujący się w historii idei, muzeów oraz pamięci kulturowej. W trakcie kariery akademickiej wykładał na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz pełnił funkcję dyrektora badań w Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS) w Paryżu. Jego badania koncentrują się na relacji między wiedzą, kolekcjami i świadomością historyczną, ze szczególnym uwzględnieniem roli muzeów w kształtowaniu pamięci zbiorowej. Współtworzył Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku jako członek jego Komitetu Naukowego. Jego głośna książka *The Museum: A World History* analizuje ewolucję muzeów jako przestrzeni wiedzy, pamięci i publicznego zaangażowania.

Aurélie Clemente-Ruiz

Dyrektorka muzeum i kuratorka, obecnie kierująca Musée de l'Homme w Paryżu. Z wykształcenia antropolożka, historyczka i muzeolożka, przez całą karierę tworzyła wystawy łączące perspektywę historyczną ze współczesnymi pytaniami społecznymi. Wcześniej kierowała działem muzealnym w Institut du Monde Arabe w Paryżu (Francja), gdzie nadzorowała duże wystawy poświęcone tożsamości, migracjom i dziedzictwu kulturowemu. W swojej pracy kładzie nacisk na innowacyjne programowanie muzealne oraz interdyscyplinarne podejścia angażujące różnorodną publiczność. Poprzez immersyjne i refleksyjne formaty wystaw promuje dialog między przeszłością a teraźniejszością, traktując muzea jako przestrzeń krytycznej refleksji nad różnorodnością kulturową, historią człowieka i współczesnymi wyzwaniami globalnymi.

Dorothea Schöne

Historyczka sztuki, kuratorka i dyrektorka muzeum specjalizująca się w sztuce nowoczesnej i współczesnej. Od 2016 roku pełni funkcję dyrektorki Kunsthaus Dahlem w Berlinie – muzeum poświęconym powojennemu modernizmowi i jego kontekstowi historycznemu. Jej praca kuratorska i badawcza analizuje produkcję artystyczną w relacji do pamięci kulturowej, historii Europy XX wieku oraz odpowiedzialności instytucji muzealnych. Współpracowała z wiodącymi instytucjami kultury przy wystawach dotyczących badań nad proveniencją, restytucją oraz etyką muzealną. Łącząc badania akademickie z działaniami publicznymi, promuje dialog interdyscyplinarny między sztuką, historią i społeczeństwem. Pod jej kierownictwem Kunsthaus Dahlem stało się ważną platformą krytycznej refleksji nad narracjami historycznymi w sztuce współczesnej.

Yevheniia Havrylenko

Kuratorka sztuki, badaczka i menedżerka kultury specjalizująca się w sztuce współczesnej, muzeologii oraz międzynarodowej współpracy artystycznej. Obecnie pełni funkcję gościnniej kuratorki w Kunsthaus Dahlem w Berlinie, gdzie pracuje nad wystawami poświęconymi historii, migracjom oraz praktykom artystycznym kształtowanym przez konflikt i przymusowe przesiedlenia. Nadzorowała projekty dla instytucji takich jak Miasto Kolonia, Haus Kunst Mitte oraz Stiftung Stadtmuseum Berlin, koncentrując się na tematach wojny, migracji i pamięci. Jej projekty obejmują wystawy ukraińskich artystów oraz artystyczne reakcje na wojnę, a także programy wideo-artu prezentujące perspektywę dotyczące przemieszczenia i niezłomności. Przed pracą w Niemczech była związana z M17 Contemporary Art Center w Kijowie.

Bram Groenteman

Holenderski kurator i historyk sztuki specjalizujący się w sztuce nowoczesnej i współczesnej, projektowaniu wystaw oraz pamięci historycznej. Pełnił funkcję kuratora w Nationaal Monument Oranjestad w Hadze – muzeum poświęconym pamięci i historii ruchu oporu ulokowanym w budynku, w którym w latach II wojny światowej było więzienie. Wcześniej pracował również w Muzeum Amsterdamu, współtworząc wystawy dotyczące dziedzictwa kulturowego i narracji historii miejskiej. Współpracował z instytucjami takimi jak Kunstmuseum Den Haag, Ludwig Museum Koblenz oraz Nasher Sculpture Center w Dallas. Posiada tytuł magistra kuratorstwa sztuki i kultur Uniwersytetu Amsterdamskiego; jego praca koncentruje się na interpretacji dziedzictwa oraz innowacyjnych podejściach do historii publicznej.

Credits

Partnerzy projektu

Tempora (Belgia)

Fundacja LRE (Holandia)

Muzeum Pamięci Sybiru (Polska)

La Coupole – Centrum Historyczne (Francja)

Fundacja Nuto Revelli, Paraloup (Włochy)

Miasto Bastogne (Belgia)

tempora[®]

LRE
Foundation

LACOUPOLE

B
Bastogne

NUTO
REVELLI
FONDATION

MUSEUM
PAMIĘCI
SYBIRU

Fundatorzy i partnerzy

Co-funded by
the European Union

Informacja

Wystawa i katalog są częścią projektu Art of Remembrance, międzynarodowego przedsięwzięcia współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach programu Creative Europe.

Zespół redakcyjny

Rémi Praud

Isabelle Benoit

Cecilia Badano

Lisa Schweiger

Produkcja i druk

XXL, Elst, the Netherlands

Strona internetowa projektu

www.art-of-remembrance.eu

ART OF
REMEMBRANCE